

Előszó

A mintegy évtizede tartó hazai rendszerváltozás kétségkívül nem elhanyagolható mértékben járult hozzá a magyarországi társadalomföldrajzi kutatások megújulásához. Ez nem csak abban jelentkezett, hogy lehetőséget kaptak korábban tiltott (pl. politikai földrajz), vagy csak túrt (pl. etnikai földrajz) részterületek is, hanem az ország gazdasági–társadalmi átalakulása számos olyan új folyamatot és jelenséget indukált, amiknek vizsgálatába a társadalomföldrajz is bekapcsolódhatott.

Az új folyamatok közül szakmánk szempontjából a belső vándorlás generális átrendeződése kétségkívül egyike a legnagyobb kihívásoknak. A szocializmus évtizedei alatt megszokott és szinte már rutinszerűen leírt koncentrációs folyamatok mellett szinte egyik pillanatról a másikra megjelentek a dekoncentrációs mozgások, jelentősen megváltoztak a vándorlási irányok, s átalakult a lakóhelyet változtatók szerkezete is. Ezekre a változásokra a társadalomföldrajz viszonylag gyorsan reagált, így az új folyamatokat vizsgáló munkák száma már ma sem csekély.

Ezen örömteli tény sem feledtetheti el azonban, hogy ezek a kutatások jelentős részben egyéni akciók, egy–egy nagyobb téma összehangolt közös vizsgálatára alig van példa. Ez annál is inkább sajnálatos, mert az új folyamatok túlságosan nagy feladatot jelentenek egy–egy kutatónak, s így kialakul az a helyzet, hogy egy adott témában esettanulmányok sorával rendelkezünk ugyan, de nem alakul ki egy átfogó kép a folyamatról, ill. jelenségről.

A fentiek akkor lettek igazán világosak előttünk, amikor 1997 nyarán lehetőségünk nyílt egy igazi „top-téma”, a szuburbanizáció részletes vizsgálatára. A fővárost és környékét érintő kutatásaink közben arra gondoltunk, hogy nem elégedhetünk meg saját eredményeink közlésével, hanem össze kellene még szedni néhány témába vágó tanulmányt, s ezeket egy összegző kötetben publikálni.

Az ötlet kipattanásától a megvalósulásig persze eltelt némi idő, végül is összeállt azonban a Földrajzi Értesítő ezen különszáma, ami a szuburbanizáció különböző aspektusait tárgyaló tanulmányokat tartalmazza. Azzal természetesen eleve tisztában voltunk, hogy egy folyóirat egyetlen számában nincs lehetőség a szuburbanizáció teljes körű bemutatására, ezért néhány prioritás köré próbáltuk rendezni a tanulmányokat.

Fontosnak tartottuk pl., hogy legyen egy összefoglaló munka a szuburbanizáció elméleti kérdéseiről, ahol a téma legújabb kutatási eredményei is összegzésre kerülnek. Ezt TIMÁR Judit tanulmánya valósította meg. További prioritás volt, hogy a hazai szuburbanizáció megfelelő hangsúlyt kapjon a kiadványban. Mivel a jelenség Budapesten és környékén jelentkezik markánsan, ezzel a térséggel több tanulmány is foglalkozik, természetesen különböző aspektusokból közelítve a témához. DÖVÉNYI Zoltán és KOVÁCS Zoltán munkája egy kiterjedt kérdőíves felmérésre támaszkodva mutatja be a szuburbanizáció jellemvonásait a budapesti agglomerációban, IZSÁK Éva viszont a statisztikai adatokból kiindulva alkotott egy ún. szuburbanizációs indexet, s ennek segítségével von le következtetéseket. KOVÁCS Róbert szociológus a szuburbanizáció és az önkormányzatok kapcsolatát vizsgálta a térségben, elsősorban modellszámításokra támaszkodva.

Ugyancsak a budapesti agglomerációban zajló szuburbanizáció bemutatásához kapcsolódik az a több mint tucatnyi rövid esettanulmány, amit nem „céhbeli” kutatók, hanem az ELTE földrajz szakos hallgatói készítettek. Ők 1997 nyarán terepgyakorlat keretében végezték el azt a kérdőíves felmérést, amire korábban már utaltunk. Ezen túlmenően azonban feladatuk volt az is, hogy rövid összefoglalókat készítsenek helyi tapasztalataikról. Ezek az összegzések olyan jól sikerültek, hogy megítélésünk szerint helyet kellett kapniuk a kiadványban. Készséggel elismerjük, hogy a megoldás nem szokványos, de megítélésünk szerint ennyi támogatás mindenképpen jár a potenciális kutatói utánpótlásnak.

Mivel a szuburbanizáció ma már nem csak a főváros környékén jelentkezik, szükségesnek látszott más térségek helyzetének bemutatása is. A választás végül is Pécsre és környékére esett, az itteni szuburbanizációs folyamatokat BAJMÓCZY Péter tanulmánya mutatja be.

A hazai helyzet prezentálása mellett fontosnak éreztünk bizonyos külföldi kitekintést is. Annak nem lett volna különösebb értelme, hogy tanulmányt közöljünk a szuburbanizáció klasszikus példáiról az Egyesült Államokból vagy Nyugat-Európából, mivel ez a szakirodalomból jól ismert. Annál kevesebbet tudunk viszont az egykori európai szocialista országokban kibontakozó szuburbanizációról, ezért két tanulmány erejéig megpróbáltunk erről is valamit közölni.

A volt szocialista országok közül az egykori NDK-ban öltötte a legnagyobb méreteket a szuburbanizáció. Az újraegyesült Németországban generálisan új feltételek közé került egykori szocialista német állam új migrációs folyamatairól Günter HERFERT tanulmánya ad áttekintést. A munka külön értéke, hogy párhuzamosan mutatja be az NSZK régi és új tartományaiban zajló szuburbanizáció jellemző vonásait.

A Budapesttel többé-kevésbé összevethető Varsó körül zajló szuburbanizáció bemutatásával zárul füzetünk tematikus része. Ez utóbbi tanulmány külön érdekessége, hogy egy török (Tuna TASAN) és egy holland (Herman KOK) geográfus közös munkája.

A jelen összeállítás hét tanulmánya és a rövid esettanulmányok messze nem fedik le a témakör egészét, de így talán többen kedvet kapnak a szuburbanizáció vizsgálatához, s idővel talán lehetőség lesz egy valóban részletes, az országot átfogó szuburbanizációs kutatási program megvalósítására is.

A Budapest térségében zajló új migrációs folyamatok kutatása részben már eddig is szervezett formában történt, mert kapcsolódott „A Budapesti Régió mint hipotetikus euro-régió társadalmi-gazdasági folyamatai és térkapcsolati rendszere” c. FKFP-projekthez (programvezető: PERCZEL György). Így a Földrajzi Értesítő ezen száma a program támogatásával jelent meg.

DÖVÉNYI ZOLTÁN–KOVÁCS ZOLTÁN